УДК 338.4:658.5
DOI: 10.31891/2307-5740-2021-290-1-22

РАТУШНЯК О. Г., ЛЯЛЮК О. Г.
Вінницький національний технічний університет

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В статті проаналізовано стан інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств України. Визначено місце України у міжнародному просторі за допомогою глобального інноваційного індексу та здійснено порівняння з іншими країнами. Проаналізовано динаміку інноваційної активності та кількість промислових підприємств, які впровадили інновації за останні десять років. Проведено аналіз витрат та джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України. Наведено основні рекомендації щодо покращення інноваційної активності промислових підприємств України.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційна активність, промислові підприємства, інвестиції.

RATUSHNYAK O., LYALYUK O.
Vinnytsia National Technical University

ANALYSIS OF INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE

The purpose of the article is to analyze the investment and innovation activities of Ukrainian industrial enterprises.

The paper identifies the level of the world innovation activity of Ukraine in 2020 by the global innovation index. It should be noted, that the obtained results of the index are average, compared to countries around the world and higher than in neighbouring countries such as Russia and Belarus. The innovation activity and the number of Ukrainian industrial enterprises that have introduced innovations over the last ten years have been analyzed. The results of the analysis are reflected both in the number of industrial enterprises innovative activity and in percentage to the total number of industrial enterprises. The greatest innovative activity of industrial enterprises is mainly indicated in large cities with developed infrastructure. Innovative activity by types of economic activity for the last year is considered. The leader of such activity remains is the processing industry, which includes enterprises engaged in the production of food, beverages, chemicals, pharmaceuticals, drugs and others. The costs of innovations of industrial enterprises in monetary units, as well as in per cent to the total volume of sold industrial products and the total volume of sold innovative products are analyzed. The main sources of financing the innovative activity of industrial enterprises for the last ten years are considered, among which the main ones are the own funds of enterprises.

External and internal factors influencing the innovation activity of industrial enterprises are considered. The key directions for increasing the innovative activity of industrial enterprises of Ukraine and attracting investment both at the state level and at the enterprise level are presented.

Key words: innovations, innovative activity, innovative activity, industrial enterprises, investments.

Постановка проблеми. Для забезпечення довгострокового економічного розвитку економіки України необхідно стимулювати інноваційний активність промислових підприємств. Збільшувати їх прагнення застосовувати у своїй діяльності нові технології та процеси, творчо підходити до задоволення потреб споживачів, вдосконалювати і оновлювати продукцію, шукати інвестицій на інноваційну діяльність, що дасть можливість збільшувати доходи, бути конкурентоспроможним на внутрішньому та міжнародному ринку та зміцнювати свої конкурентні позиції в довгостроковому періоді. Отже, проблема активізації інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Дослідженням проблеми інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств України присвячено наукові праці як вітчизняних так і закордонних вчених: Маказан Є. В., Шумпетер Й., Міта Й., Фішера І., Амоші О. І., Герасимчука М. С., Денисенка М. П., Іванова М. І., Лепетюха Н. В., Паламарчука О. М., Тебенко В. М., Череп А. В., Шевчука В. Я. та інші [1, 2]. Однак не дивлячись на велику кількість проведених досліджень в даній сфері питання пов'язані з розвитком інвестиційно-інноваційної діяльності досі залишається актуальним.

Мета статті полягає в проведенні аналізу інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств України.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність промислових підприємств є одним з напрямків економічного зростання, що забезпечує не тільки конкурентні переваги для підприємства, а і дозволяє вирішити цілу низку соціальних, економічних та інших проблем, які забезпечать зростання національної економіки загалом. За «Глобальним інноваційним індексом 2020», Україна покращила свій результат на 2 сходинки у інноваційному рейтингу Global Innovation Index в 2020 році, посівши 45 місце серед 131 країни світу (2018 р. – 43 місце, 2019 р. – 47 місце). У першій п'ятірці – Швейцарія, Швеція, США, Сполучене Королівство та Нідерланди. В глобальному рейтингу поруч з нами такі країни як: В'єтнам – 42, Греція – 43, Таїланд – 44, Румунія – 46, Російська Федерація – 47, Індія – 48. А наші сусіди займають: Польща – 38, Словакія – 39, Білорусія – 64 [3].

Не зважаючи на те, що за показником «Глобального інноваційного індексу» в Україні покращилась інноваційна ситуація, кількість підприємств, які займаються впровадженням інновацій залишається низькою. З проведеного аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств з 2010 по 2019 рр. (рис. 1) видно, що до 2012 року відбувалося зростання інноваційної діяльності (на 13% за три роки), а починаючи з 2013 року відбувалось поступове скорочення і суттєве скорочення відбулося в 2015 році на 49 % порівняно з 2014 роком. Починаючи з 2015 року кількість інноваційно активних підприємств суттєво на сьогодні не змінилась, а лише зменшилась на 5%, відповідно і зменшилась кількість промислових підприємств, що впровадили інновації. Однак починаючи з 2017 року по 2019 рік кількість інноваційно активних підприємств зросла на 3%, а кількість підприємств, що впровадили інновації зменшилась на 2%.

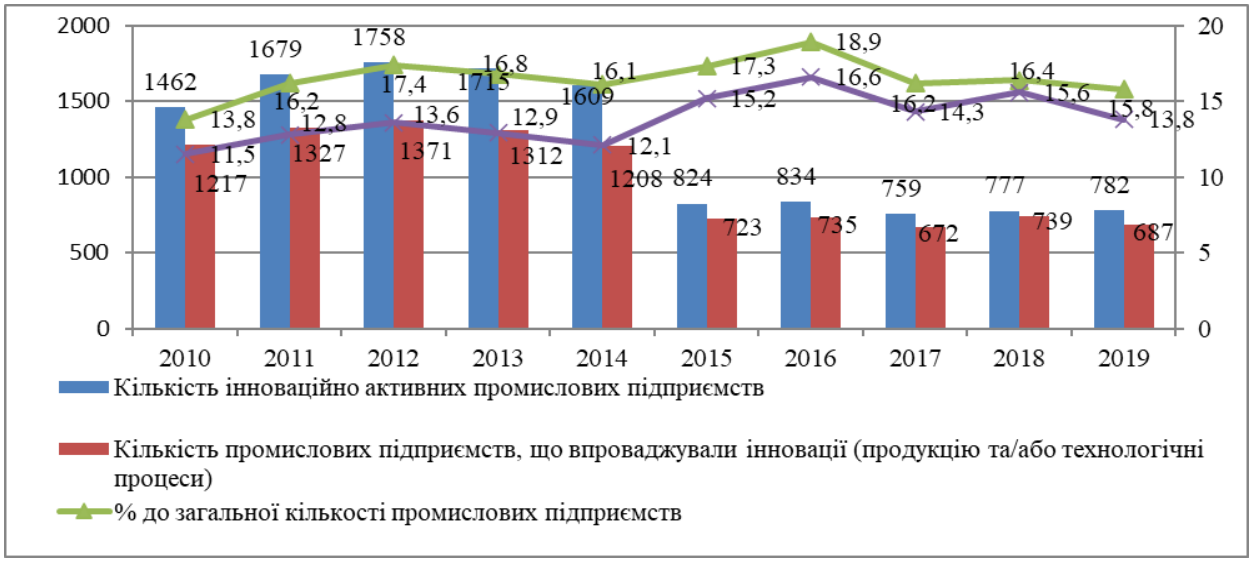

Рис. 1. Динаміка інноваційної активності промислових підприємств України за 2010–2019 рр. [5]
Примітка: Складено за даними [4]

Частка від загальної кількості промислових підприємств, які займаються інноваційною діяльністю в 2019 році склала 15,8 %. Кількість підприємств, які впровадили інновації в 2019 році скоротилось на 7% порівняно з 2018 р., їх кількість склала 687 (частка до загальної кількості промислових підприємств 13,8 %). За 2019 рік кількість упроваджених у виробництво нових технологічних процесів промисловими підприємствами зросла на 16%, а кількість упровадженої інноваційної продукції (товарів, послуг) зменшилась на 44% порівняно з 2018 роком. Динаміка впроваджених інновацій з 2010–2019 рр. наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Впровадження інновацій на промислових підприємствах [4]

Роки	Частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), в загальній кількості промислових підприємств, %	Кількість упроваджених у виробництво нових технологічних процесів, одиниць	З них нових або суттєво поліпшених маловідходних, ресурсозберігаючих технологічних процесів	Кількість упроваджених у звітному році видів інноваційної продукції (товарів, послуг), одиниць	З них нових видів машин, обладнання	Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств, %
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3
2013	13,6	1576	502	3138	809	3,3
2014	12,1	1743	447	3661	1314	2,5
2015	15,2	1217	458	3136	966	1,4
2016	16,6	3489	748	4139	1305	…
2017	14,3	1831	611	2387	751	0,7
2018	15,6	2002	926	3843	920	0,8
2019	13,8	2318	857	2148	760	1,3

Найбільш інноваційно активних промислових підприємств за напрямами інноваційної діяльності в 2019 році були в Харківській, Дніпропетровській, Запорізькій, Київській, Львівській області. За даними Державної служби статистики України кількість інноваційно активних промислових підприємств за

напрямами інноваційної діяльності за видами економічної діяльності у 2019 році склала 782 підприємства, а саме: добувна промисловість і розроблення кар'єрів 28; переробна промисловість – 693; постачання електроенергії, газу, пари та кондиціювання – 33; водопостачання, каналізація, поводження з відходами – 28. Як бачимо найбільша кількість інноваційно активних підприємств задіяні в переробній промисловості. Серед них найбільше інноваційно активними є підприємства, які займаються виробництвом: харчових продуктів (131), напоїв (26), хімічної речовини і хімічної продукції (34), основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (30), гумових і пластмасових виробів (36), готових металевих виробів крім машин і устаткування (43), комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (32), електричного устаткування (37), машин і устаткування не віднесених до інших групувань (80).

На інноваційну активність промислових підприємств, яка склалася в нашій країні впливають як зовнішні так і внутрішні чинники. До зовнішніх можна віднести: державне регулювання та фінансування інноваційної діяльності; нормативно-правову базу, а саме неузгодженість законодавчих актів з практичною реалізацією; неефективний механізм правового захисту інтелектуальної власності; науково-технічний прогрес; рівень економічного розвитку країни; погіршення інноваційної культури суспільства; потреби ринку; рівень конкуренції. До внутрішніх чинників можна віднести: рівень нематеріальних активів, стан основних засобів, фінансовий стан, ділова активність, ліквідність і платоспроможність підприємства, інноваційно активні кваліфіковані працівники.

Проаналізувавши витрати на інновації промислових підприємств (рис. 2) видно, що вони є динамічними. Суттєве скорочення витрат на інноваційну діяльність промисловими підприємствами відбулося в 2017 році порівняно з 2016 роком на 14112 млн грн., однак починаючи з 2017 року витрати поступово збільшуються.

Рис. 2. Динаміка витрат на інновації промислових підприємств [5]

Примітка: Складено за даними [4]

Що стосується фінансування на інноваційну діяльність (табл. 2), то майже усе фінансування здійснюється за рахунок власних коштів підприємств. В 2019 році найбільше фінансування інноваційної діяльності здійснюються за рахунок власних коштів підприємства (частка від загальних витрат склала 88 %), а також за рахунок кредитів (6%), кошів державного бюджету (4%), коштів місцевих бюджетів (0,7%) [4].

Серед підприємств, які займаються інноваційною діяльністю в 2019 році кошти витрачалися на: придбання машин, обладнання та програмного забезпечення (71,6%), внутрішні НДР (17,2%), зовнішні НДР (3,3%), придбання інших зовнішніх знань (0,3%), інші витрати (7,6%).

Для покращення інноваційної активності промислових підприємств необхідно: покращити інноваційну політику держави, збільшити фінансування інноваційних проектів за рахунок держави, надавати податкові пільги підприємствам, які займаються інноваційною діяльністю і активно реалізують інноваційну продукцію, надавати субсидії на впровадження інновацій, стимулювати та фінансувати науково-технічний прогрес в країні, розвивати та підтримувати фінансово-кредитні інститути, які займаються фінансуванням інноваційних проектів, здійснювати надійний захист прав інтелектуальної власності на інноваційні розробки, співпрацювати з іноземними підприємствами, обмінюватись досвідом. На рівні підприємства залучати інвестиції на реалізацію інноваційних проектів, навчати та стимулювати

персонал до інноваційної діяльності, співпрацювати з стейкхолдерами, проводити комплексну оцінку ефективності інноваційних проектів та мінімізувати ризики пов'язані з їх реалізацією.

Таблиця 2

Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств [4]

Роки	Витрати на інновації, млн грн.	У тому числі за рахунок							
		власних коштів підприємств		коштів державного бюджету		коштів інвесторів-нерезидентів		коштів інших джерел	
		млн грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації
2010	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,1	2411,4	30,0	771,9	9,6
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2925,6	25,5
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	13,1	1311,3	13,7
2014	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	1,8	672,8	8,7
2015	13813,7	13427,0	97,2	55,1	0,4	58,6	0,4	273,0	2,0
2016	23229,5	22036,0	94,9	179,0	0,8	23,4	0,1	991,1	4,3
2017	9117,5	7704,1	84,5	227,3	2,5	107,8	1,2	1078,3	11,8
2018	12180,1	10742,0	88,2	639,1	5,2	107,0	0,9	692,0	5,7
2019	14220,9	12474,9	87,7	556,5	3,9	42,5	0,3	1147,0	8,1

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В результаті проведених досліджень виявлено, що в Україні досить низька інноваційна активність промислових підприємств, про це свідчить глобальний інноваційний індекс. Кількість підприємств, які впровадили інновації за останній рік скоротилось не зважаючи на зростання інноваційної активності промислових підприємств. Низьке стимулювання до інноваційної діяльності промислових підприємств України пояснюється обмеженістю фінансування з державних та інших фондів, оскільки основна частина фінансування здійснюється за рахунок власних коштів підприємств.

Оскільки сьогодні у зв'язку з складною економічною ситуацією в країні, пандемією та кризовою фінансово-економічною ситуацією багатьох промислових підприємств кількість впроваджуваних інновацій постійно зменшується, тому для покращення такої ситуації потрібно на державному та місцевому рівні розробляти дієві інвестиційні механізми для стимулювання інноваційної діяльності промислових підприємств, а на рівні підприємств залучати кошти іноземних інвесторів і банківське кредитування, що й буде предметом наших подальших наукових досліджень.

Література

1. Лепетюха Н. В. Сучасний стан інноваційної діяльності промислових підприємств Украйни / Н. В. Лепетюха, А. С. Липська //Економіка і суспільство. – 2018. – Вип. 18. – С. 150–158.

2. Тебенко В. М. Проблеми та тенденції інноваційного розвитку просмислових підприємств України / В. М. Тебенко // Зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2018. – 2 (37). – С. 146–153.

3. The Global Innovation Index 2020. Who Will Finance Innovation? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bit.ly/3gShGsL

4. Наукова та інноваційна діяльність у 2019 році : статистичний збірник. – К. : ДП "Інформаційно-видавничий центр Держстату України", 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua

5. Ратушняк О. Г. Оцінка інноваційної діяльності промислових підприємств України / О. Г. Ратушняк, О. Г. Лялюк // Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні (2021) : матеріали IV Міжн. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 12 бер. 2021 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/fiip/fiip2021/paper/view/11327.

References

1. Lepetiukha N. V. Suchasnyi stan innovatsiinoi diialnosti promyslovykh pidpryiemstv Ukrainy / N. V. Lepetiukha, A. S. Lypska //Ekonomika i suspilstvo. – 2018. – Vyp. 18. – S. 150–158.

2. Tebenko V. M. Problemy ta tendentsii innovatsiinoho rozvytku prosmyslovykh pidpryiemstv Ukrainy / V. M. Tebenko // Zb. nauk. prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky). – 2018. – 2 (37). – S. 146–153.

3. The Global Innovation Index 2020. Who Will Finance Innovation? [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://bit.ly/3gShGsL

4. Naukova ta innovatsiina diialnist u 2019 rotsi : statystychnyi zbirnyk. – K. : DP "Informatsiino-vydavnychyi tsentr Derzhstatu Ukrainy", 2020. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.ukrstat.gov.ua

5. Ratushniak O. H. Otsinka innovatsiinoi diialnosti promyslovykh pidpryiemstv Ukrainy / O. H. Ratushniak, O. H. Lialiuk // Suchasni tendentsii rozvytku finansovykh ta innovatsiino-investytsiinykh protsesiv v Ukraini (2021) : materialy IV Mizhn. nauk.-prakt. konf., m. Vinnytsia, 12 ber. 2021 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/fiip/fiip2021/paper/view/11327.

Надійшла / Paper received: 10.01.2021 Надрукована / Paper Printed : 05.03.2021